

عظمت باید در نگاه تو باشد

نگاهی به عنصر «مشاهده» در نویسندگی

جعفر ربانی

بعد به توصیف و گزارش پردازیم. در نوشتن یا نویسندگی مشاهده، یک عنصر اساسی و بنیادی است. اگر کسی بتواند چیزی را خوب مشاهده کند، قادر به توصیف آن هم خواهد بود. البته مشاهدات افراد مختلف از یک چیز، متفاوت است؛ این را باید به یاد داشته باشیم. اما مشاهده چیست؟ به این سخن **آندره ژید**، نویسنده شهیر فرانسوی خوب دقت کنید که به تنهایی «کلید» است برای مشاهده. او می‌گوید: «عظمت باید در نگاه تو باشد نه در آنچه بدان می‌نگری». دانشمندان بزرگ به ویژه آن‌ها که در زمینه علوم تجربی، در طبیعت یا آزمایشگاه کار می‌کنند کسانی‌اند که در مشاهده بسیار دقیق‌اند، خواه موجود میکروسکوپی را زیر ذره‌بین ببینند و خواه با دوربین‌های نجومی به مشاهده در اجرام سماوی پردازند؛ داستان سیب نیوتون را که شنیده‌اید! در نویسندگی هم مشاهده بسیار مهم است. با این تفاوت

اگر بخش اول این سلسله نوشتارها را خوانده باشید، به یادتان می‌آوریم که در آن جا بر چند نکته تأکید کردیم؛ از جمله این‌که:
 - مخاطبان «دعوت به نوشتن» از نظر ما در درجه اول معلمان نویسنده، کتاب‌خوان، روزنامه‌خوان، مجله‌خوان و... هستند.
 - در این مجموعه اصول و مقدمات نویسندگی بیان نمی‌شود زیرا به دست آوردن آن‌ها برای شما ساده است؛ اگر بخواهید.
 - عزم درست و اراده استوار برای آموزش و پی‌گیری کار تا کسب مهارت گام اول در نوشتن است.

مشاهده

اکنون، در ادامه، باز هم درباره‌ی خاطره، تجربه و مشاهده می‌نویسیم و این موضوع را به پایان می‌بریم تا در بخش

باشید، مثلاً شخصی سفرنامه حج خود را نوشته است و شما هم به سفر حج رفته‌اید، یا کسی شرح بازدید خود از شهر کهن استانبول (قسطنطنیه) را نوشته است و شما هم آن شهر را دیده‌اید، حالا مقایسه مشاهدات او با مشاهدات شما و تفاوت‌های دو نگاه می‌تواند جالب توجه باشد.

حالا شما!

۱. شرح یکی از مشاهدات خود را بنویسید (دیدن یک اثر تاریخی، رفتار یک دانش‌آموز، یک منازعه، یک جشن و...)
۲. اگر معلم انشا هستید (و حتی معلم علوم) دانش‌آموزانتان را به مشاهده پدیده‌ای در داخل یا خارج مدرسه (حتی یک فیلم) ببرید و بگویند هر کدام مشاهده خود را شرح دهند. چند مورد از آن‌ها را با هم مقایسه کنید. و البته برای ما هم بفرستید، با ذکر این عبارت: (دعوت به نوشتن، شماره ۲)

عظمت باید در نگاه
تو باشد نه در آنچه
بدان می‌نگری

که در این جا مشاهده با تخیل هم درآمیزد و اثری پدید می‌آورد که اگرچه واقعی نیست اما برای خواننده بسیار واقعی می‌نماید. داستان‌های کوتاه و رمان‌های بزرگ رئالیستی (واقع‌گرا) از همین نوع مشاهده برخاسته‌اند.

مشاهده علمی

شاید شما معلم علوم باشید. پس حتماً می‌دانید که از کارهای خوبی که در دو دهه اخیر در تألیف کتاب‌های جدید علوم ابتدایی و راهنمایی انجام گرفت، بها دادن به مشاهده بچه‌هاست تا خودشان از طریق دیدن و تجربه کردن به کشف پدیده‌ها نائل آیند (تولید علم). در همین زمینه از شما دعوت می‌کنیم مقاله «دقت علمی» از شادروان دکتر محمود بهزاد را که در همین شماره رشد معلم (آبان ماه) چاپ شده بخوانید تا بدانید مشاهده دقیق از نظر علم تجربی چیست؟

از حرف خود دور نشویم! اگر معلمی بخواهد خاطرات خود را ثبت کند، یک تجربه آموزشی را به تحریر بکشد و یا وقعه‌ای را گزارش کند ناگزیر باید مشاهده‌گر خوبی باشد. مشاهده هم فقط به چشم نیست. چه بسا فردی نابینا باشد و بتواند امری را بهتر از فرد بینا مشاهده کند. شنیدن، گوش‌دادن، درک عواطف و احساسات خود و دیگران هم در حوزه مشاهده قرار می‌گیرد. فرض کنیم رفتار مدیر مدرسه شما (خوب یا بد) به نوعی است که شما می‌خواهید آن را بیان کنید و نسبت به آن واکنش نشان بدهید؛ یا برنامه امتحانات آخر سال مدرسه شما را، مسئولان، طوری تنظیم کرده‌اند که نه شما و نه همکارانتان از آن رضایت ندارید. در این جا هم باید شما این دو موضوع را خوب مشاهده (درک) کنید تا بتوانید نظراتان را راجع به آن بنویسید. ضمناً به یاد داشته باشیم که مشاهده امر واحد و ثابت و صلبی نیست؛ به تعداد افراد مشاهده‌گر مشاهده وجود دارد. غرض این که، مشاهدات ما همه می‌توانند سوژه‌هایی برای نوشتن در اختیارمان بگذارند. مهم این است که ما بخواهیم آن‌ها را بر روی کاغذ بیابوریم و دیده‌هایمان را به نوشته تبدیل کنیم. سخن آخر این که برای «مطالعه مشاهده» سفرنامه‌ها از بهترین منابع هستند، زیرا سفرنامه چیزی غیر از مشاهدات «مسافر» نیست (خواندن سفرنامه این بطوطه را از دست ندهید) به ویژه سفرنامه‌ای که خودتان می‌توانید با آن مشارکت داشته

